

A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei

A Herzan-könyvtár; Sala Terrena, Múzeum és Kincstár

A szombathelyi Martinus Kiadó által megjelentetett, szépen illusztrált sorozat első egysége *A Herzan-könyvtár* (harmadik részként ugyanez jelent meg, már bővített kiadásban) Szombathely második püspöke, gróf Herzan Ferenc bíboros (1735–1804) magánkönyvtárát mutatja be. A Prágában született, „... európai műveltségű, széles látókörű és kifinomult kultúrérzékkel megáldott császári diplomata-főpap” (5. p.) Bonaparte Napóleon és hadserege elől menekült 1796-ban Görcbe, később Grazba, majd Szombathelyre, ahol „... egykori [római] kispap-társa, Szily püspök látta vendégül” (7. p.). Szily János püspök halála után, 1799-től a szombathelyi püspökség élére került. 1804-ben bekövetkezett elhunytja után örökösei és a káptalan évekig elhúzódoan pereskedett, a per tárgya Herzan Ferenc értékes könyvtára volt. Az 1611. évi nagyszombati zsinat határozatának és I. Ferenc döntésének köszönhetően a könyvgyűjtemény Szombathelyen maradhatott, „... levéltárának nagyobb részét Bécsbe vitték” (7. p.). Gróf Mikes János püspök (1876–1945) elkülönítette a bíboros könyvtárát 1927-ben, a gyűjteményt lezárták, az állomány rendezésére Géfin Gyula (1889–1973) könyvtárigazgató, szemináriumi rektor kapott megbízást.

A könyvtár értéke felbecsülhetetlen: „5196 kötetben 2025 mű ... továbbá ... 20 főlő kötet Piranesi-rézmetset, ...” (bővített kiadás, 11. p.). Valamennyi kötet tartalmazza Herzan bíboros ex librisét. A művek többsége első kiadás, ennek következtében „... a gyűjtemény érdekes forrása a 18. század szellemi műveltségének” (9. p.). A bíboros polihisztor gyűjtő volt, a 24-féle nyelven írt állomány markáns részét kitevő hittudományi művek mellett könyvtárában megtalálhatóak bölcsészeti és történettudományi munkák, sőt Montesquieu, Voltaire, Rousseau művei is. A könyvtár különlegességei között – többek mellett – kiemelkedően érdekes a nyakláncperre vonatkozó anyag; az 1488-ban nyomtatott cseh nyelvű Biblia; Bonaparte Napóleon Herzan püspökhöz írt levele; valamint a velencei pápaválasztás (1799–1800) egy napjának szavazatösszesítő lapja (10–11. p.).

Nyolcvan évig elzárva őrizték e kincseket a Püspöki Palota második emeletén. Veres András megyéspüspök döntésének köszönhetően 2007 ősztől egy könynyebben megközelíthető helyre, a Brenner János Kollégium épületébe költöztették át e különleges bibliotékát, majd a restaurálási munkálatok után megnyitották az érdeklődők előtt. Az impozáns, XVIII. századi Dorffmeister-freskóval díszített teremben – az Egyházmegyei Könyvtár különgyűjteményeként – méltó elhelyezést kapott Herzan bíboros magánkönyvtára, amely 2009-től kutatható, látogatha-

tó. Ez nemcsak a gyűjteményt tudományos kutatási céllal felkeresők számára örvendetes, hanem megnyilvánul benne a püspök úr „A Magyar Katolikus Kultúra Napjai” című rendezvénysorozat 2010. október 7-i „Herzan Ferenc bíboros, szombathelyi püspök emlékezete” című kiállítása megnyitóján megfogalmazott szándéka is, hogy a Szombathelyi Egyházmegye kincsei, értékei ne csak az egyház tagjai számára, hanem a város, a megye lakói, a máshonnan érkezők, kirándulók, érdeklődők előtt is közkinccsé válják.

2010-ben megjelent *A Herzan-könyvtár* bővített kiadása. Mindkét kiadvány lektora Pogányiné Rózsa Gabriella, a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Könyvtár- és Információtudományi Tanszékének főiskolai docense. A közeljövőben várható az angol és a német nyelvű kiadás megjelenése is.

* * *

A *Szombathelyi Egyházmegye Kincsei* sorozat második darabja a *Sala Terrena, Múzeum és Kincstár*. Az esztétikus, szépen illusztrált kötet lektora Kiss Gábor régész, történész, a Savaria Múzeum munkatársa. Az 1777-ben megalapított Szombathelyi Egyházmegye első püspöke, Szily János (1735–1799) művészszeretetének, lendületes munkájának, valamint Hefele Menyhért (1716–1794) osztrák építésznek köszönhetően Szombathely jelentős építészeti kincsekkel gyarapodott: megépült a szeminárium, a püspöki palota, a székesegyház és az Eölbei-ház. Szily püspök gondos figyelmének köszönhető az építészeti munkálatok során felszínre került kő-, szobor- és oszloptöredékek összegyűjtése, valamint elhelyeztük a püspöki palota (díszterme a Sala Terrena) belső és külső udvarán. „*A kiállított legszébb római kö emlékeket 1784-ben a Sala Terrena falaira is felfestette, a kor kiváló festőjével, a bécsi születésű Dorffmeister Istvánnal (1725–1797)*” (7. p.). Néhány eredeti római kőtöredék napjainkban is ott látható a szépen restaurált falképek előtt. A Sala Terrena, hazánk „... legkorábbi múzeumának, közgyűjteményének is tekinthető” (3. p.). Szily püspök érdeklődése nem csak a római kőmaradványokra terjedt ki, összegyűjtötte a város történetére vonatkozó írásos forrásokat is. „*Schoenvisner Istvánt (1738–1818), a pesti egyetem régészprofesszorát azal a feladattal bízta meg, hogy a régiségi gyűjtemény, valamint az írott emlékek felhasználásával írja meg Savaria-Szombathely történetét a legrégebbi időktől kezdve*” (11. p.). Az 1800-as évek elején megszűnt a római emlékek gyűjtése.

A XIX. század második felében sem a vármegyének, sem a városnak nem volt múzeuma. A Szily püspök-alapította „archeológiai gyűjtemény” létezett, de „... nem állt mögötte egy szakmai szervezet, amely a folyamatosan gyarapodó gyűjteményt rendezte volna. ... 1872-ben megalakult a Vasmegyei Régészeti Egylet ... a főpásztor (Szabó Imre [1869–1881]) múzeumi helyiségnek ajánlotta fel a Püspöki Palota Sala Terrenáját, és a birtokában levő kő és egyéb régiségeket az egyletnek ajándékozta” (13. p.). Az értékes Dorffmeister-freskók többsége sajnos, nem volt látható, ugyanis eltakarták a falak elé állított szekrények, amelyekben a régiségtár gyűjteménye kapott helyet. 1900 februárjában a Régészeti Egylet beolvadt a Vasvármegyei Kultúr Egyesületbe, nyolc évvel később megnyílt a Vasvármegyei Múzeum – Szombathely első állandó múzeuma – a Kultúrpalotában. „*A Sala Terrenában őrzött régészeti leleteket az egyházmegye ekkor átadta az új múzeumnak, s ezzel a gyűjtemény élete és a terem története két ágra szakadt*” (13. p.).

1945. március 4-én Szombathelyt tragikus bombatámadás érte, a püspöki palota is megsérült, viszont a Sala Terrena jelentős mértékben nem károsodott, de a helyiséget bezárták. A bezártság hosszú évtizedei alatt a freskók is károsodtak, a restaurálás után – a város, a püspökség és a műemlékvédelem közös, összehangolt erőfeszítéseinek köszönhetően – 1990-ben nyitották meg újból. „A kiállítóhelyhez akkor új tereket is kapcsoltak, melyekben szobrok, festmények, miseruhák és a Székesegyház archív felvételei, valamint II. János Pál pápa ... szombathelyi látogatásának (1991) fényképei láthatók” (17. p.). A kincstár különlegességei között megtekinthető az Egyházashetyéről származó, 1588-ban készült kehely; a VII. Pius pápa által Herzan bíborosnak küldött Kereszt-ereklyetartó; a Szily Jánosnak 1777-ben Mária Terézia által ajándékozott miseruha, paláस्तal és kiegészítőkkkel.

2009-ben új kiállítóteremmel bővült a múzeum: a Brenner János (1931–1957) emlékkiállítás megrendítő anyagával. A tragikusan fiatalon elhunyt papot meggyilkolták – máig ismeretlenek az elkövetők. „Hivatása teljesítése közben érte őt a halál, ezért a papi hivatás vértanúja” (19. p.).

A *Szombathelyi Egyházmegye Kincsei* sorozat szerkesztője és az első három füzet szerzője Horváthné Simon Katalin, a Szent Márton Kölcsonkönyvtár, a Szombathelyi Egyházmegyei Kincstár és az Egyházmegyei Könyvtár gyűjteményvezetője. Az egyházmegye kincseit bemutató kiváló sorozat folytatódik, a soron következő kiadvány majd a Sarlós Boldogasszony Székesegyházat mutatja be.

(Horváthné Simon Katalin: A Herzan-könyvtár. Szombathely, Martinus Kiadó, 2009. 16 p. /A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei 1./)

(Simon Katalin, H.: Sala Terrena, Múzeum és Kincstár. Szombathely, Martinus Kiadó, 2010. 19, [1] p. /A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei 2./)

(Simon Katalin, H.: A Herzan-könyvtár. Bővített kiadás. Szombathely, Martinus Kiadó, 2010. 20 p. /A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei 3./)

Nagyvárad Enikő

Három Vas megyei helyismereti–helytörténeti kiadványról

A helyismereti–helytörténeti kiadványoknak – kis túlzással – se szeri, se száma. Sokan vélhetik úgy, hogy túlon túl is sok van belőlük. Ki-ki leghamarabb valami ilyes művel állhat elő, hisz’ saját terepén dolgozik, saját hitbizományát műveli, az ő sajátos terepén nincs, nem lehet konkurens, bármit művel is, az egyedi, egyszeri, eredeti – már csak a téma okán is. Egy kétes hitelű egyetemi oktatónk egyszer (vagy többször is) azt okította nekünk, hogy nincs nagyobb öröm egy kutató számára, mint ha feldolgozatlan terepen dolgozhat. Akkor ott ő az úr. Az „igazi” kutató nem problémák megoldására tör, hanem arra, hogy olyasmit találjon, amiről előtte nem írt senki semmit. Persze, mondotta volt, nehéz ilyen terepet ta-